Pellervon Kirjasto N:o 10.

Osuustoimintalain pääkohdat.

Kirjoittanut

J. K. Paasikivi.

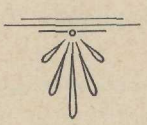

HELSINKI 1902
PELLERVO-SEURA

Helsinki 1902
OSAKEYHTIÖ KAUPPAKIRJAPAINO

881513

Seuraava esitys sisältää sen esitelmän, jonka allekirjoittanut piti »Pellervon päivillä» Helsingissä huhtikuun 1 p:nä v. 1902. Muutamia kohtia, joihin esitelmässä ainoastaan lyhyesti viitattiin, on tässä kuitenkin jonkun verran laajemmin esitetty.

Helsingissä syyskuulla 1902.

Tekijä.

Sisällys:

Siv

Johdanto . . . . . 1.

I. Entinen lainsäädäntö . . . . . »

1. Avonainen yhtiö . . . . . 2.

2. Osakeyhtiö . . . . . 3.

3. Yhdistys . . . . . 8.

II. Osuustoimintalain pääkohdat . . . . . 10.

1. Osuuskunnan pääoma . . . . . 11.

2. Vastuunalaisuus osuuskunnan sitoumuksista . . . 14.

3. Osuuskunnan jäsenet . . . . . 20.

4. Äänestys osuuskunnan kokouksessa . . . . . 27.

5. Voiton jako . . . . . »

III. Osuuskunnan perustaminen . . . . . 29.

IV. Osuuskunnan asioiden hoito. Osuuskunnan hallituksen vastuunalaisuus . . . . . 32.

Johdanto.

Tarkoituksena sillä liikkeellä, jota Pellervo-Seura ajaa, on vähäväkisten taloudellisen toimeentulon edistäminen. Ja keinona, jolla tätä lopputarkotusta koetetaan saavuttaa, on yhteenliittyminen. Koetetaan saattaa vähäväkiset yhteisesti toimimaan taloudellisella alalla, yhteisesti harjoittamaan elinkeinoaan tai jotakin muuta liikettä, joka edistää heidän talouttaan.

Tätä taloudellista yhteistoimintaa varten vähäväkisten keskuudessa on äsken ilmestyneessä *Osuustoimintalaissa*, joka on annettu *heinäkuun 10 p:nä 1901*, järjestetty uusi yhtiömuoto, jota laki kutsuu *osuuskunnaksi*. — Tämän esitelmän tarkotuksena on antaa esitys tätä uutta yhtiömuotoa koskevista säännöksistä.

Luonnollista on, että voin tässä tilaisuudessa kosketella ainoastaan muutamia tärkeimpiä kohtia tuosta uudesta laista.

Entinen lainsäädäntö.

Yhteistoimintaa taloudellisella alalla ei koskaan ole puuttunut meidänkään maassamme. Päinvastoin. Tuo vanha totuus, että sen mitä yksi ei voi saada

aikaan, voivat kyllä useat yhdessä panna toimeen, on kyllä ollut tunnettu jo vanhempinakin aikoina, ja yhteenliittymistä on senvuoksi kyllä kaikkina aikoina ollut tavattavissa.

Myöskään ei lainsäädäntö ole jättänyt huomioon ottamatta taloudellisella alalla ilmaantuvaa yhteenliittymistä.

Kun useampi henkilö liittyy yhteen taloudellisen toiminnan yhteistä harjoittamista varten, niin siitä syntyy yhtiö. Näitä yhtiöitä on meidän lainsäädännössämme tähän asti ollut kaksi päämuotoa: 1) n. s. »*avonaisia yhtiöitä*» eli »*kauppayhtiöitä*» ja 2) »*osakeyhtiöitä*».

Asianlaita on kuitenkin sellainen, että nämät yhtiömuodot ovat muodostetut silmällä pitäen toisenlaista yhteistoimintaa, kuin se mitä osuustoiminta on. Senvuoksi eivät ne sovellu hyvästi puhdasta osuustoimintaa varten. Tämä havaitaan jos hiukan lähemmin tarkastetaan sanottuja yhtiömuotoja.

1. Avonainen yhtiö.

Avonainen yhtiö eli kauppayhtiö on sellainen yhtiö, jossa jokainen yhtiömies itsekohtaisesti ottaa osaa liikkeen hoitoon ja yhtiön toimintaan sekä ensi kädessä myös vastaa rajattomasti koko omaisuudellaan yhteisistä sitoumuksista. Tällainen yhtiö on esim. olemassa kun 2 tai 3 henkilöä perustavat yhteisen kauppaliikkeen, jollaisia kaikkialla on tilaisuus nähdä. Kauppayhtiö voipi kuitenkin menestyksellä toimia ainoastaan kun sen jäsenluku on vähäinen, tavallisesti 2 tai 3, ja lisäksi edellytetään tällaissessa

yhtiössä, että jäsenillä on joko pääomaa tai erityisiä ominaisuuksia, esim. erityisiä ammattitietoja. Edelleen eivät jäsenet tällaisessa yhtiössä saa vaihdella, vaan jos joku jäsen eroaa tai uusi tulee, on yhtiö tavallisesti purettava.

Selvää on, että osuustoiminnallinen yritys ei voi toimia tällaisessa muodossa. Osuustoiminnallisessa yrityksessä tulee jäseniä olla niin paljon kuin mahdollista, ja sillä tulee olla tilaisuus aina ottaa vastaan uusia jäseniä. Toiselta puolen ei osuuskunnan olemassa-olo myöskään saa olla riippuvainen jokaisen yksityisen jäsenen eroamisesta. Edelleen ei osuuskunnan jäsenillä, jotka kuuluvat vähävaraisiin, ole pääomaa, eikä myöskään käy laatuun, että he kaikki itsekohdastaan hoitavat yhtiön liikettä.

2. *Osakeyhtiö.*

Kysymys avonaisen yhtiön sopivaisuudesta osuustoiminnalliseen yritykseen onkin kyllä helposti ratkaistu. Jonkun verran vaikeampi on kysymys *osakeyhtiön* soveltuvaisuudesta tähän. Kun meillä ei ole aina viime aikoihin asti ollut erityistä lakia osuustoiminnasta, niin on tällä alalla usein turvauduttu osakeyhtiön muotoon, ja vielä aivan äsken on sanomalehdissä näkynyt kirjoituksia, joissa sangen suoraan lausutaan suotavaksi antaa yhteistoimintayritysten, ainakin toistaiseksi, kulkea osakeyhtiön tuttuja polkuja. On sentähden syytä vähän laajemmin ottaa tarkastettavaksi osakeyhtiömuodon soveltuvaisuus osuustoiminnallisiin yrityksiin.

Osakeyhtiötä koskevat seikat ovat maassamme olleet erityisellä tarkoituksenmukaisella lainsäädän-

nöllä järjestettyinä jo noin 40 vuoden ajan. Myöskin käytännössä on tätä muotoa eri liikealoilla suuressa määrässä käytetty ja siten saavutettu laajaa kokemusta. Tämän kokemuksen perustuksella on lisäksi osakeyhtiölainsäädäntö äskettäin v. 1895 annetun uuden lain kautta kokonaisuudessaan uudistettu. Kaiken tämän vuoksi on osakeyhtiön alalla saavutettu varmuutta ja taitavuutta, ja sentähden on kyllä selitettävissä se seikka, että nytkin monella taholla katsellaan osakeyhtiö-muotoa suuremmalla luottamuksella, kuin uutta osuustoimintalaissa järjestettyä osuuskuntaa.

Kukaan ei luonnollisesti tahdo kieltää, että osakeyhtiölaitos, pääomia kokoamalla suuremmoisten liikeyritysten palvelukseen, on aikaansaanut paljon hyvää taloudellisella alalla. Eikä kukaan tahdo kieltää sitäkään, että sillä yhä edelleenkin tulee olemaan tärkeä tehtävänsä. Kysymys on tässä ainoastaan, onko osakeyhtiö paras muoto käytettäväksi sillä alalla, josta nyt on puhe, osuustoiminnan alalla.

Aluksi on myönnettävä, että osakeyhtiön avulla kyllä *ei ole mahdotonta* jossakin määrässä toteuttaa osuustoiminnallisia tarkoituksia.

Näkökohta, jota osuustoiminnassa on niin paljon kuin mahdollista seurattava, on se, että kukin yksityinen ottaa osaa yhteiseen yritykseen siinä määrässä, kuin hän liikettä tarvitsee ja hyödykseen käyttää. Jos esim. talolliset perustavat osuusmeijerin ja osakkaalla A on 10 lehmää, ja osakkaalla B 20, niin hyödyttää meijeri B:tä yleensä 2 kertaa niin paljon kuin A:ta, ja B on siis velvollinen ottamaan osaa meijeriyritykseen 2 kertaa niin suurella summalla kuin A. — Osuustoiminnassa ei kenenkään tule hyötyä toisen kustannuksella. Sen vuoksi on myös yh-

teisen yrityksen tuottama voitto jaettava jäsenten kesken sen mukaan kuin he ovat yhteistä liikettä käyttäneet.

Kun meidän osakeyhtiölakimme säännökset ovat, verrattuna muutamien muiden maiden lainsäädäntöön, useassa kohden sangen laajat, niin osakeyhtiö voidaan järjestää sellaiseksi, että osuustoiminta *jossakussa tapauksessa voi* sopia sen kehykseen. Ensiksikin saattaa osakemaksun panna kuinka pieneksi tahansa sellaisissa osakeyhtiöissä, joiden osakepääoma ei nouse yli 50,000 markan, ja tämän kautta on mahdollista vähävaraisellekin päästä osakkeen omistajaksi. Yhtiön jäsenet voivat ottaa osakkeita siinä määrässä kuin he yhtiötä tarvitsevat. Edelleen ei laki kiellä säännöissä järjestämästä kysymystä yhtiön tuottaman voiton jakamisesta miten parhaaksi nähdään ja sen vuoksi voidaan säätää, että yhtiön voittoa ei jaeta yksinomaan osakkeenomistajille osakkeiden vaan muun perusteen mukaan. Myös voidaan sääntöihin panna sellainen määräys, että osaketta ei saa siirtää toiselle, ennen kun se on tarjottu yhtiölle lunastettavaksi. Jos siis esim. 20 maanviljelijää haluaa perustaa osuustoiminnan pohjalle meijerin, niin voivat he muodostaa sellaisen osakeyhtiön, jossa kukin heistä ottaa osakkeita esim. lehmäluvun mukaan ja jossa voitto jaetaan maitokilon mukaan.

Tällainen yritys voi kuitenkin jatkuvasti toimia osuustoiminnallisten periaatteiden mukaan ainoastaan silloin kun kaikki edellytykset ovat harvinaisen suotuisat, jollaisia todellisessa elämässä harvoin tavataan.

Osakeyhtiömuodolla osuustoiminnallisen yrityksen toteuttajana on nimittäin parhaimmassakin tapauksessa seuraavat haitat:

1) Ei voi estää ketään jäsentä luovuttamasta osakettaan. Osakeyhtiön säännöissä voidaan tosin, kuten sanottu, määrätä, että osake on, ennen kun se vieraalle myydään, tarjottava yhtiölle tai muille jäsenille lunastettavaksi, ja niin ollen voi estää sen siirtymästä vieraille, jos osakeyhtiöllä tai sen jäsenillä on varoja sen takaisin lunastamiseen. Joka tapauksessa tässä kuitenkin joudutaan ristiriitaan osuustoiminnallisten periaatteiden kanssa. Ottakaamme äsken mainittu esimerkki meijeriosakeyhtiöstä. Jollakulla osakkaalla on 20 lehmää ja hänen tulee sen vuoksi ottaa 20 osaketta. Kukaan ei voi häntä estää myymästä esim. 19 osakettaan joko yhtiölle tai toisille osakkaille taikka muille henkilöille. Tämän kautta menee rikki tuo osuustoiminnallinen oikea periaate, että yhteiseen yritykseen on kunkin otettava osaa siinä suhteessa kuin hän sitä käyttää. Meijeriosakkeet kerääntyvät osakkaille aivan toisessa suhteessa kuin heillä on lehmiä, taikka siirtyvät kokonaan vieraille henkilöille. Että tämä seikka taas ennemmin tai myöhemmin tulee vaikuttamaan yhtiön toimintaan, on epäilemätöntä. Sillä jos osakkeet hajaantuvat sillä tavalla, että ne eivät ole oikeassa suhteessa siihen määrään, jossa osakas käyttää osakeyhtiötä, niin on aivan luonnollista, että tällainen osakkeenomistaja rupeaa työskentelemään siihen suuntaan, että voiton jaossa on annettava pääsija osakkeiden määrälle. Tämä on, sanon, aivan luonnollista. Voinpa lisätä, että se on aivan oikeatakin. Sillä itse asiassa riippuu koko vastuunalaisuus jokaisessa osakeyhtiössä ainoastaan osakkeenomistajien niskoilla samassa suhteessa kuin heillä on osakkeita. Jos meijeriyhtiö kärsii tappiota, niin sen

saavat maksaa ainoastaan osakkeenomistajat; muita maidon tuojia se ei ollenkaan koske.

Käytännössä on meillä äskettäinkin nähty esimerkkejä siitä, että kauppaosakeyhtiö, joka alussa on koetettu asettaa jonkun verran osuustoiminnallisille periaatteille, siten että siinä on myös ostajille jaettu voitto-osuutta, on myöhemmin muuttanut sääntönsä tässä kohden sellaisiksi että koko voitto jaetaan osakkeiden omistajille osakkeiden määrän mukaan, ja siten siis kokonaan kadottanut osuustoiminnallisen luonteensa.

2) Kun osakeyhtiö perustetaan, tulee sen pääoman olla kokonaisuudessaan merkitty ja siis kaikki osakkeet otettu, ennenkun osakeyhtiö saa alkaa toimintansa. Osakepääomaa ei tosin tarvitse suorittaa heti kaikkea, vaan voipi säännöissä määrätä maksuajan jonkun verran tuonnenmaksi. Joka tapauksessa on pääoma kuitenkin kokonaan yhtiölle suoranaisesti maksamalla suoritettava. Tästä seuraa, että jo yhtiötä perustettaessa tulee määrätä ne osakkaat, jotka yhtiön jäseniksi rupeavat, ja heillä tulee myös olla koko osakepääoma valmiina asetettavaksi yhtiöön. Jälkeenpäin ei yhtiöön — lukuunottamatta sitä tapausta, että osakepääoma korotetaan — voi liittyä muulla tavalla kuin ostamalla osakkeita toisilta, jos niitä on saatavissa. Ja jos osakeyhtiö tahdotaan saada elinvoimaiseksi, on sen pääoma oleva tarpeellisen suuri. Kaikki tämä vaikeuttaa osakeyhtiön perustamista ja siihen liittymistä. Vähävaraisten on vaikea kerätä kokoon pääoma. Myös tulee pääsyn vähäväkisten yhdistykseen olla niin helppo kuin mahdollista.

Osuustoiminnan hedelmistä tulee mitä useimman päästä osallisiksi. Sen vuoksi on osuuskunnassa,

kuten edempänä huomaamme, asian laita tässä kohden järjestetty toisin kuin osakeyhtiössä.

Tämän lisäksi on osuuskunnalla osakeyhtiöön verraten muita etuja, joista tuonnempana tulee puhe.

Kun siis on olemassa erityisesti osuustoimintaa varten järjestetty muoto, osuuskunta, ei mielestäni ole mitään syytä perustaa sen sijasta osakeyhtiötä, silloin kun on kysymyksessä yritys, joka tulee toimimaan osuustoiminta-periaatteiden mukaan. Osakeyhtiön tehtävä on toisella alalla. Sen tarkotus on *voiton hankkiminen pääomalle.* Mutta missä tämä ei ole kysymyksessä, siinä osakeyhtiö ei ole oikealla paikallaan. Kun perustetaan osakeyhtiöitä monenlaisia muita tarkotuksia varten, kuten kyllä tavantakaa havaitsemme, niin on se ainoastaan todistuksena siitä, että lainsäädäntö ei ole tarkotuksenmukaisella tavalla järjestänyt sopivia muotoja muita yrityksiä varten, ja että sentähden ollaan pakotetut käyttämään osakeyhtiötä, koska muuta muotoa ei ole tarjona.

»Osuustoiminnallinen yritys osakeyhtiönä on huonontunut osuuskunta (»degenerirte Genossenschaft»); osakeyhtiö, joka samalla tahtoo toteuttaa osuuskunnan olemusta, on huonontunut osakeyhtiö.» Näin on lausunut eräs tunnettu lainopin tutkija, saksalainen Prof. *Goldschmidt,* jonka sana tässä kohden painaa tarpeeksi paljon, sillä hän on ollut yksi kaikkein etevimpiä kauppaoikeuden tuntijoita, ja muutenkin täysin perehtynyt tähän kuuluviin kysymyksiin.

3. Yhdistys.

Meidän maassamme on olemassa kuitenkin vielä kolmaskin muoto, jota on käytetty osuustoiminnalli-

sia yrityksiä varten, vaikka se oikeastaan ei ole liikealalle tarkotettu, nimittäin *yhdistys*. Kuten tunnettu on maassamme olemassa suuri joukko kaikenlaisia yhdistyksiä henkisten tarkoitusperien toteuttamista varten, (kuten esim. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Kansanvalistusseura), joiden säännöt ovat hallituksen hyväksymiä. Samaan tapaan on perustettu yhdistyksiä aineellisia tarkotusperia varten. Tällaisia ovat esim. maamiesseurat y. m. Myös sellaisia osuustoiminnallisia yrityksiä, joiden tarkotus on *yhteistä liikettä harjoittamalla* parantaa jäsenten taloutta, on kuten sanottu, perustettu yhdistyksen muotoon s. o. on laadittu säännöt oman mielen mukaan ja anottu niille viranomaisen vahvistus. Tällaisella perustuksella työskentelee minun tietääkseni esim. yhteisiä meijereitä joissakuissa paikoin ja tässä kaupungissa toimiva »Helsingin ravintoyhdistys» on myös perustettu tällaiseen muotoon. Oikeudellinen perustus näiden yhdistysten toiminnalle on kuitenkin sangen horjuva ja epäselvä.

Asian laita on nimittäin siten, että maassamme puuttuu melkein kokonaan lainsäännöksiä, jotka koskevat yhdistyksien toimintaa. Löytyy ainoastaan eräs julistus v:lta 1849, joka säätää, että maassamme ei saa perustaa mitään yksityistä yhdistystä, ilman että siihen on saatu lupa Keis. senaatilta, ja myöhemmin on tämä luvan antaminen siirretty kuvernööreille, jos yhdistyksen toiminta ei ulotu läänin rajojen ulkopuolelle. Tämän nojalla on nyt haettu tuollaisien sääntöjen vahvistusta kuvernööreiltä ja osuuskunnallinen yristys alettu ainoastaan tämän vahvistuksen perusteella.

Kysymys siitä, mikä merkitys tällaisilla säännöillä on, ei ole lakimiesten keskenkään läheskään

yksimielisesti ratkaistu. Tässä paikassa ei ole tilaisuutta ryhtyä tarkemmin koskettelemaan niitä monimutkaisia kysymyksiä, jotka tässä kohden voivat esiintyä. Huomautan ainoastaan, että kuvernöörin tutkittava ei äskenmainitun asetuksen mukaan ole muuta kuin kysymys, onko perustettavan yhdistyksen toiminta sellainen, että se ei sodi yleistä etua vastaan, ja jos hän havaitsee, että asian laita on tällainen, tulee hänen antaa lupa yhdistyksen perustamiseen. Kysymykset sellaiset kuin missä määrässä jäsenet ovat velvolliset maksamaan yhdistyksen velkoja, jollei yhdistyksen omaisuus riitä, y. m. eivät välttämättä sääntöjen vahvistuksen kautta ole katsottavat lopullisesti ratkaistuiksi.

Sen vuoksi en voi olla kehottamatta kaikkialla, missä tällaisia yhdistyksiä on perustettu, kiiruumman kautta muodostamaan ne lainmukaiseen muotoon, välttääkseen siten tulevaisuudessa mahdollisesti sattuvia selkkauksia. — Tämä koskee kuten sanottu ainoastaan sellaisia yhdistyksiä, joiden tarkotus on yhteistä *liikettä harjoittamalla* parantaa jäsentensä taloutta, vaan ei sellaisia, joilla kuten raittiusseuroilla, maamiesseuroilla, maanviljelysseuroilla y. m. ei ole tarkotuksena harjoittaa yhteistä liikettä, ja joiden suhteen toiset näkökohdat tulevat kysymykseen.

Osuustoimintalain pääkohdat.

Uudessa osuustoimintalaissa on nyt järjestetty uusi yhtiömuoto, *osuuskunta,* osuustoiminnallisten yritysten toteuttamista varten. Lainsäätäjä on siinä koet-

tanut saada aikaan juuri sellaisen muodon, että se soveltuu vähävaraisten yhtiöille, että vähäväkiset sen avulla kykenevät aikaansaamaan yhteisen yrityksen ja sitä käyttämään.

Ne peruskohdat, jotka ovat ominaisia osuuskunnalle, ovat seuraavat viisi:

1) Osuuskunnan pääoma ei ole suurudeltaan määrätty, vaan vaihtelee;

2) Vastuunalaisuus osuuskunnan sitoumuksista on järjestetty erityisellä vähäväkisten etuja vastaavalla tavalla;

3) Jäsenluku ei ole rajoitettu, vaan osuuskunta voipi milloin tahansa ottaa vastaan uusia jäseniä ja jäsenillä on myös oikeus, jollei säännöissä muuta ole määrätty, yleensä milloin tahansa erota osuuskunnasta;

4) Osuuskunnan jäsenillä on kaikilla ainoastaan yksi ääni osuuskunnan asioita päätettäessä; ja

5) Voiton jako ei tapahdu sen pääoman mukaan, jonka kukin jäsen on osuuskuntaan pannut, vaan kuten jo ennen on mainittu, sen mukaan, kuin kukin on taloudellisella toiminnallaan osuuskuntaa hyödyttänyt.

Tarkastakaamme erikseen, mitä kustakin näistä kohdista on meidän laissamme säädetty.

1. *Osuuskunnan pääoma.*

Osuuskunnan pääoma ei, kuten sanottu, ole suuruudeltaan määrätty, vaan vaihtelujen alainen. Tällainen järjestelmä on pantu voimaan sen vuoksi, että

vähävaraiset henkilötkin voisivat helpommin aikaansaada osuuskunnan.

Osakeyhtiössä on pääoma heti alusta pitäen suuruudeltaan määrätty. Ennenkun osakeyhtiö saa alkaa toimintansa, tulee koko pääoman olla merkitty ja viidennen osan siitä maksettu; ja loppukaan ei voi olla pitempiä aikoja suorittamatta. — Lisäksi riippuu osakeyhtiön elinvoipaisuus kokonaan osakepääoman suuruudesta; osakeyhtiö jonka pääoma on pieni, ei kykene mitään aikaansaamaan. Vähävaraisten, joilla ei ole pääomaa, on sentähden usein sangen vaikea saada aikaan elinvoimaista osakeyhtiötä.

Osuuskunnassa on pääomakysymys järjestetty seuraavalla tavalla:

Osuuskunnan jäsen on tosin velvollinen suorittamaan osuuskuntaan vissin rahamäärän, n. k. *osuusmaksun*, joka vastaa osaketta osakeyhtiössä, sekä uusi jäsen sen lisäksi tavallisesti sisäänpääsymaksun. Mutta tämä osuusmaksu ja sisäänpääsymaksu voidaan suorittaa kuinka pienissä osissa ja kuinka pitkän ajan kuluessa tahansa. Osuusmeijereissä esim. sillä tavalla, että jäsenen tuoman maidon hinnasta vähennetään joku määrä, esim. $^1/_{10}$ penniä maitokiloa kohti. — Vielä on osuustoimintalain mukaan mahdollista järjestää osuusmaksun suorittaminen siten, että jäsenen tulee maksaa suoranaisesti siitä ainoastaan osa, kuitenkin vähintäin puoli, jota vastoin loppu eli siis korkeintaan toinen puoli voidaan kerätä sillä tavalla, että jäsenelle tuleva voitto pidätetään osuuskunnalle. Tällaista järjestelyä ei voi osakeyhtiössä ollenkaan panna toimeen. — Silminnähtävää on, että tällaisien määräysten kautta osuuskunnan perustaminen tulee suuressa määrin helpoitetuksi.

Tässä osuuksien ottamisessa on osuuskuntaan nähden vielä huomioon otettava seuraava seikka. Yksi pääperiaatteita osuustoiminnan alalla on, kuten edellä on lausuttu, oikeudenmukaisuuden toteuttaminen s. o. toiminnan järjestäminen niin, että kukaan ei tule hyötymään toisen kustannuksella. Siitä seuraa että osallisuus yhteiseen liikkeeseen, mikäli mahdollista, on määrättävä sen mukaan, kuin kukin liikettä käyttää hyödykseen. Osakeyhtiössä on osakkeiden jaon määrääjänä pääoma, mikä kullakin jäsenellä on käytettävänä, sekä sen lisäksi se todennäköisyys, mikä on olemassa osingon saamisesta. Osuuskunnassa ovat osuudet jaettavat jäsenten kesken sillä tavalla kuin oikeus vaatii. Esim. osuusmeijerissä on kunkin jäsenen otettava osuuksia omistamainsa lehmien lukumäärän mukaan, puimakone-osuuskunnassa viljellyn maan suuruuden tai keskimääräisen sadon mukaan. Sillä se, jolla on 20 lehmää tarvitsee meijeriä 2 kertaa niin paljon kuin se jolla on 10 lehmää, ja se, jonka vuotuinen puinti on 100 hehtolitraa, saa puimakone-osuuskunnasta 2 kertaa niin suuren hyödyn kuin se, jonka puinti on 50 hehtol. — Jotta tämä oikeudenmukaisuuden periaate tulisi toteutetuksi, voidaan myös osuuksien lukumäärä vissin ajanjakson kuluttua uudelleen järjestää. Esim. osuusmeijerissä voidaan joka 5 vuoden kuluttua tarkastaa, missä suhteessa jäsenten karjaluku on heidän osuusmaksuihinsa, ja sitten voidaan osuuskunnan kokouksessa myöntää, että jäsen saa vähentää osuuksiaan, jos hänen karjansa on vähennyt, tai on pakotettu enentämään, jos hänen karjansa on suuremmassa määrässä enentynyt. — Kaikissa osuuskunnissa (esim. kauppaosuuskunnissa, konsumtsioniyhdistyksissä) ei kuitenkaan ole mahdollista tai on

ainakin vaikea löytää tällaista oikeata perustetta osuuksien jaolle. Mutta missä se on mahdollista, siinä sitä on noudatettava.

Nämät osuusmaksut ovat osuuskunnan kirjanpidossa merkittävät erityiseen osuusmaksujen tiliin. Paitsi osuusmaksurahastoa, on Suomen lain mukaan jokaisessa osuuskunnassa oleva myös *vararahasto*, joka kootaan siten että siihen siirretään joku osa voitosta, (vähintäin $^1/_{10}$), sekä muulla tavalla, kuten säännöissä voidaan määrätä. Tähän rahastoon on tarkoituksenmukaisinta viedä uusien jäsenten sisäänpääsymaksut. Kun nimittäin uusi jäsen pääsee osuuskunnan osakkaaksi samalla tavalla kuin vanhat jäsenetkin, niin on yleensä kohtuullista, että hän liittyessään suorittaa niin suuren sisäänpääsymaksun kuin muut jäsenet ovat suorittaneet vararahastoon ja osuuskunnan muun omaisuuden keräämiseksi. — Paitsi osuusmaksurahastoa ja vararahastoa, jotka jokaisessa osuuskunnassa tulee löytyä, voipi eri osuuskunnissa olla myös muita rahastoja, jotka voidaan katsoa tarpeellisiksi osuuskunnan liikkeen varmentamiseksi.

2. *Vastuunalaisuus osuuskunnan sitoumuksista.*

Tuosta järjestelmästä, että osuusmaksu voidaan suorittaa osuuskuntaan vähitellen, seuraa tosin, että osuuskunnan käytettävänä on, ainakin alussa, vähemmän pääomaa, kuin osakeyhtiöissä. Mutta tämänkin hankaluuden poistamiseksi on osuuskunnassa keino olemassa. Osuuskunnassa voidaan nimittäin tulla toimeen paljoa pienemmällä pääomalla kuin osakeyhtiössä. Tämä aikaansaadaan n. s. *lisämaksuvelvollisuuden* avulla.

Osuuskunta voidaan nimittäin järjestää siten, että sen jäsenet ovat velvolliset, suorittamansa osuusmaksun ja sisäänpääsymaksun lisäksi, tekemään osuuskunnan sitoumusten täyttämiseksi tarvittavia lisämaksuja, jos osuuskunnan omaisuus ei riitä sen sitoumusten suorittamiseen. Kun suurempi joukko henkilöitä, vaikkapa vähävaraisiakin, ottaa yhteisesti vastatakseen sitoumuksista, niin on se useimmissa tapauksissa riittävä vakuus velkojalle. Tällainen lisämaksuvelvollisuus voipi sentähden suuressa määrässä korvata käteisen pääoman puutetta. Siten on lisämaksuvelvollisuus yksi niitä kulmakiviä, joilla osuustoiminta lepää.

Meidän lakimme säätää, että tämä lisämaksuvelvollisuus voi olla järjestetty kahdella tavalla: Joko siten että se on *rajoitettu* tai *rajaton*. Edellisessä tapauksessa ovat jäsenet tosin velvolliset suorittamaan osuuskunnan velkoja, mutta tämän lisämaksun ei tarvitse missään tapauksessa nousta yli säännöissä mainitun määrän (esim. 100 markkaa kutakin osuusmaksua kohti). Jos taas lisämaksu on *rajaton*, niin ovat jäsenet velvolliset tekemään osuuskunnan sitoumusten suorittamiseksi tarvittavia lisämaksuja ilman että on olemassa mitään määrärajaa, kuinka korkealle nämät lisämaksut saavat nousta. He ovat siis velvolliset koko omaisuudellaan vastaamaan osuuskunnan sitoumuksista. Kummassakin tapauksessa on olemassa *kaikkiyhteinen* vastuuvelvollisuus s. o. jos joku jäsen ei kykene suorittamaan osuuttaan, ovat muut velvolliset maksamaan hänenkin osansa. Kun osuuskunta on perustettu rajattomalle lisämaksuvelvollisuudelle, on se siis samanlainen tapaus, kuin jos jokainen osuuskunnan jäsen menisi sellaiseen takaukseen osuuskunnan puolesta, että jos osuuskunnan varat eivät riitä sen velkoihin,

hän suorittaa vajauksesta sen osan, joka hänen kohdalleen siitä tulee, kun se jaetaan kaikkien maksukykyisten jäsenten kesken. Ja samanlainen takaus on olemassa myös rajoitetussa lisämaksuvelvollisuudessa, kuitenkin sillä erotuksella, että kenenkään jäsenen ei tarvitse maksaa suurempaa summaa kuin säännöissä on määrätty. Jos ei osuuskunnan velat tule sillä maksettua, saavat velkojat jäädä vaille.

Rajoitettua lisämaksuvelvollisuutta vastaan ei kellään voi olla mitään muistutettavaa. Sehän on sama periaate, joka on olemassa osakeyhtiössäkin; nimittäin että jäsenen ei tarvitse vastata yhtiön sitoumuksista suuremmalla määrällä kuin säännöissä on säädetty. Rajoitettu lisämaksuvelvollisuus on sama periaate, sovitettuna ainoastaan vähempivaraisille mahdollisella tavalla.

Sitä vastoin voi tuntua pelottavalta, että jokainen vähävarainen jäsen on koko omaisuudellaan vastuussa osuuskunnan sitoumuksista.

Rajaton vastuunalaisuus on kuitenkin paikallaan kahdenlaisista syistä: *Ensiksi* taloudellisista, nimittäin sen vuoksi, että useissa tapauksissa vähävaraisten on vaikeaa, milt'ei mahdotonta saada luottoa millään muulla ehdolla. Jollei tätä rajatonta lisämaksuvelvollisuutta ole olemassa, ei osuuskunta voi tarpeellista vakuutta tarjota. *Toiseksi* siveellisistä syistä: Tällainen keskinäinen rajaton vastuunalaisuus, vaikkakin se astuu voimaan vasta viimeisessä tingassa, vahvistaa tunnetta siitä, että osuuskunnan jäsenet kuuluvat yhteen. Samalla se vaikuttaa siihen suuntaan, että kukin yksityinen jäsen sen kautta saatetaan mahdollisimman suuressa määrässä myötävaikuttamaan osuuskunnan toimintaan tai ainakin silmällä pitämään osuuskunnan ja sen jäsenten toimintaa.

Jos taas tarkastamme kysymystä, *milloin* on osuuskunta perustettava ilman lisämaksuvelvollisuutta, ja milloin tämä lisämaksuvelvollisuus on oleva rajoitettu, milloin rajaton, niin riippuu tämä luonnollisesti asianhaaroista kussakin yksityisessä tapauksessa. Yleisiä sääntöjä on tässä kohden vaikea antaa. Mainittakoon kuitenkin, että lisämaksuvelvollisuus voidaan jättää pois etenkin sellaisessa tapauksessa, kuin esim. vanha osakeyhtiömeijeri, joka on täydellisessä kunnossa, eikä kaipaa sanottavia uudistusrakennuksia, muutetaan osuuskunnaksi. Uuden osuuskunnan perustamista ilman lisämaksuvelvollisuutta haittaa aina se seikka, että tällaisessa osuuskunnassa on osuusmaksut asetettava jotenkin suuriksi, koska sellaisen osuuskunnan on vaikea saada lainoja. Tässä kohden on tällainen osuuskunta lähinnä osakeyhtiötä.

Jos vähävaraiset henkilöt perustavat uuden osuuskunnan, joka alusta alkaen toimeenpanee uuden yrityksen, niin on useimmissa tapauksissa lisämaksuvelvollisuus välttämätön. Muulla ehdolla ei osuuskunnan ole mahdollista saada luottoa. Kun taas on päätettävä, onko lisämaksuvelvollisuus oleva rajoitettu vai rajaton, niin luonnollisesti on koetettava tulla toimeen rajoitetulla, missä se vain on mahdollista. Mutta jos tulee kysymykseen rajoittamaton lisämaksuvelvollisuus, niin on tässä silmällä pidettävä sitä näkökohtaa, että tällainen vastuunalaisuus on yleensä paikallaan ainoastaan sellaisessa tapauksessa, jossa osakkaat joko itse hoitavat osuuskunnan liikettä tai ainakin tehokkaasti voivat valvoa osuuskunnan toimintaa. Missä tällainen silmälläpito syystä tai toisesta ei ole tarpeellisessa määrässä mahdollinen, siinä on vastuunalaisuutta rajoitettava. Tästä seuraa, että

jos osuuskunnassa toiminta-alue taikka jäsenluku on varsin suuri, ja jäsenillä yleensä vähäisempi mahdollisuus joka hetki seurata osuuskunnan toimintaa, (kuten esim. yleensä kauppaosuuskunnissa), niin on siinä rajoitettu lisämaksuvelvollisuus ainoa oikea. Mutta osuuskunnissa, joissa alue ja jäsenluku ei nouse suuremmaksi kuin että jäsenet hyvin tuntevat toisensa, ei rajattoman lisämaksuvelvollisuuden määräämistä ole pelättävä. Ja toiselta puolen, *jos* lisämaksuvelvollisuus on rajaton, kuten esim. asianlaita on oleva osuuskassoissa, niin tulee jäsenten tarkasti seurata osuuskunnan asioiden hoitoa ja ottaa osaa siihen sekä pitää silmällä jäsenten taloutta.

Lisämaksuvelvollisuus on meidän laissamme vielä lievennetty sillä määräyksellä, että osuuskunnan yksityinen jäsen ei ole velvollinen suorittamaan lisämaksuja osuuskunnan sitoumuksista muussa tapauksessa kuin siinä että osuuskunnan omaisuus on luovutettu konkurssiin ja tässä on havaittu osuuskunnan varat riittämättömiksi tyydyttämään sen velkojia. Asia on järjestetty sillä tavalla, että osuuskunnan konkurssin sattuessa sellainen konkurssipesässä löytyvä riidaton omaisuus, joka ilman pitempiä mutkia ja ajanhukkaa voidaan muuttaa rahaksi, ensiksi on käytettävä velkojen maksamiseen. Sittenkun tämä omaisuus on rahaksi muutettu, on konkurssipesän toimitsijain, odottamatta kuitenkaan konkurssin lopullista päätöstä, ositeltava se velka, joka vielä on suorittamatta, osuuskunnan kaikkien jäsenten kesken osuusmaksujen mukaan, ja jäsenet ovat sitten velvolliset suorittamaan sen määrän kuin kunkin osalle on jaettu. Osittelukirjassa eli »ositteluohjelmassa», joka tästä tehdään, tulee osottaa, mikä määrä velkojilta puuttuu, sekä

kuinka paljon kunkin jäsenen osalle siitä tulee. Kun kuitenkin voi sattua, että joku tai jotkut osuuskunnan jäsenistä eivät kykene suorittamaan osuuttaan ja siis olisi tarpeellista toimittaa uusi jako puuttuvan määrän keräämiseksi, niin on laissa myönnetty, että konkurssipesän hallintomiehillä on, toimittaessaan tämän osittelun, valta ottaa ositeltava summa velkojien saatavien puuttuvaa määrää vähän suuremmaksi, jotta tällä ylimäärällä voidaan korvata sen jäsenen osuus, joka mahdollisesti ei kykene suorittamaan osaansa. Jaettaessa tarvittavaa määrää osuuskunnan jäsenten kesken, on otettava perustukseksi kunkin jäsenen osuuksien luku, siten että se, jolla on 2 osuutta, tulee suorittamaan 2 kertaa niin paljon kuin se, jolla on yksi osuus.

Sittenkun tämä ositteluohjelma on valmis, ovat konkurssipesän velkojat ja osuuskunnan jäsenet kutsuttavat kokoon tarkastamaan sitä. Tässä kokouksessa on jokaisella valta tehdä muistutuksiansa sitä vastaan, ja jollei niitä oteta varteen, on oikeus yleisessä alituomioistuimessa sitä moittia. Mutta jotta velkojain oikeus ei tulisi ylenmäärin viivytetyksi tällaisen oikeudenkäynnin kautta, on säädetty, että sitten kun tämä kokous on pidetty, on jokaisen jäsenen 30 päivässä sen jälkeen suoritettava ositteluohjelmassa hänen osalleen jaettu määrä. Jos joku jäsen laiminlyö tämän, niin ulosottaa asianomainen ulosottomies ilman muuta tuomiota ja oikeudenkäyntiä laiminlyöneeltä jäseneltä hänen suoritettavansa määrän. Tietysti saa jokainen jäsen takaisin omansa, jos hän tuomioistuimessa moittiessaan ositteluohjelmaa voittaa siihen muutoksen.

3. *Osuuskunnan jäsenet.*

Kolmas kohta, joka on ominaista osuuskunnalle, on se, että osuuskunnalla on valta milloin tahansa ottaa uusia jäseniä yhteyteensä. Tämä periaate on käytännössä kehittynyt aluksi uudenaikaisen osuustoimintaliikkeen kotimaassa Englannissa ja sitten tullut myös muiden maiden lainsäädäntöön. Että tästä seikasta on suuri etu, on silminnähtävää. Käytännössä on kaikkialla havaittu, että osuuskuntaa perustettaessa on vaikeaa saada kaikkia heti mukaan. Suuri osa liittyy vasta jälkeenpäin. Osuustoimintalain mukaan voivat nyt harvalukuisetkin henkilöt (vähintäin 5) perustaa osuuskunnan, johon jälkeen päin muut voivat liittyä. Ja aina on osuuskunnalla mahdollisuus ottaa vastaan uusia jäseniä. Osuuskunta voi pienestä alusta kehittyä yhä suuremmaksi ja suuremmaksi.

Mutta vaikka osuuskunnalla on valta ottaa uusia jäseniä milloin tahansa, ei siitä suinkaan seuraa, että kenellä tahansa olisi valta vaatia oikeutta päästä osuuskuntaan. Osuuskunnan menestymiseksi on välttämätöntä, että jäsenten keskuudessa vallitsee todellinen »osuustoimintahenki» ja keskinäinen luottamus. Sentähden on osuuskunnan jäsenten katsominen, kenen he päästävät osuuskuntaan. Ja sentähden on meidänkin laissamme myönnetty osuuskunnan hallitukselle tai, jos säännöissä niin määrätään, osuuskunnan kokoukselle oikeus vapaasti harkita, onko jäseneksi pyrkivä otettava vastaan vai eikö?

Toisin on asian laita osakeyktiössä. Osakeyhtiö ei voi jäsenekseen ottaa ketään henkilöä, jollei ole saatavilla osaketta, jonka hän voi itselleen ostaa. Toiselta puolen jokainen, joka ostaa itselleen osakkeen,

tulee samalla myös yhtiön jäseneksi. Osakeyhtiössä on yleensä yhdentekevää, kuka on sen jäsenenä. Pääasia on, että pääoma on pantu yhtiöön, sillä osakeyhtiö on pääomien yhdistys, eikä henkilöiden.

Siitä seikasta, että osuuskuntaan ei pääse muu kuin sellainen henkilö, jonka osuuskunta suostuu ottamaan vastaan, seuraa että osuuskunnassa ei ole olemassa sellaista oikeutta siirtää osuutta toiselle henkilölle kuin osakeyhtiössä. Osakeyhtiössä on osakkeen omistajalla yleensä valta luovuttaa osakkeensa, ja se henkilö, joka osakkeen ostaa tai sen muuten saa omakseen, pääsee, kuten sanottu, samalla yhtiön osakkaaksi. Toisin osuuskunnassa. Meidän osuustoimintalakimme säätää nimenomaan, että jos jäsen kuolee, ei hänen oikeudenomistajillaankaan ole oikeutta vainajan sijaan ruveta osuuskuntaan, ellei säännöissä ole toisin määrätty, ja samoin, että jos osuus joko ulosmittauksen kautta tai muuten, siirtyy toiselle, ei tällä jälkimmäisellä siltä kuitenkaan ole oikeutta päästä osuuskunnan jäseneksi, ellei häntä siksi hyväksytä samalla tavalla kuin muutakin henkilöä, joka pyrkii osuuskuntaan. Osuudet eivät siis koskaan voi joutua kauppatavaraksi, kuten osakeyhtiön osakkeet, eivätkä ne voi saada markkinahintaa, kuten viimeksimainitut.

Kaikkien maiden lainsäädännössä on osuuskunnan osakkaille yleensä myönnetty oikeus *erota* osuuskunnasta milloin he niin haluavat sekä erotessaan saada osuuskunnasta ulos osuutensa. Tämän eroamisoikeuden voi katsoa johtuvan jo äskenkerrotusta seikasta, että osuuskunnan jäsen ei ole oikeutettu luovuttamaan osuuttaan vapaasti toiselle. Kun jäsenellä ei ole oikeutta myymällä rahaksi muuttaa osuut-

taan, niin tulee hänellä olla oikeus muuten saada takaisin osansa osuuskunnasta.

Mitä nyt lähemmin tulee uuden jäsenen liittymiseen ja vanhan eroamiseen osuuskunnasta, säädetään siitä meidän lainsäädännössämme seuraavaa:

Jokaisen, joka jäseneksi pyrkii, on annettava kirjallinen anomus siitä osuuskunnan hallitukselle. Heti kun hänet on hyväksytty, tulee hän osuuskunnan jäseneksi ja on velvollinen vastaamaan ei ainoastaan niistä sitoumuksista, joihin osuuskunta menee hänen ollessaan sen jäsenenä, vaan myös kaikista niistä sitoumuksista, mitkä osuuskunnalla on hänen siihen ruvetessaan.

Jäsenen eroamiseen nähden on ensiksikin olemassa rajoitus, että se on tapahtuva aina sinä päivänä, jolloin osuuskunnan tilit päätetään. Tällainen päivä on osuuskunnassa, kuten jokaisessa liikkeessä, ainakin kerran vuodessa, mutta säännöissä voidaan määrätä tilinpäätös useamminkin tehtäväksi. Edelleen tulee eroavan jäsenen irtisanoa itsensä kirjallisesti vähintäin kahta kuukautta ennen; jos se myöhemmin tapahtuu, pitää jäsenen pysyä osuuskunnassa seuraavaan tilinpäätöksen asti. Jos siis tilinpäätös tehdään kalenterivuoden lopussa, kuten yleensä on tavallista, niin on irtisanominen tehtävä viimeistään lokakuun kuluessa, muuten saa jäsen olla osuuskunnassa vuoden eteenpäin. Tällainen rajoitus on tehty sen vuoksi, että aina kun jäsen eroaa, on joka tapauksessa tehtävä täydellinen lasku osuuskunnan omaisuudesta, jotta saataisiin tietää, millainen osuuskunnan tila on, ja kuinka paljon eroava jäsen on oikeutettu saamaan osuuskunnasta.

Mitä taas tulee sen osuuden suuruuteen, jonka jäsen on oikeutettu erotessaan saamaan takaisin, on se yhtä suuri kuin jäsenen osuuskuntaan suorittama osuusmaksu, »mikäli osuuskunnan varat tilinpäätöksen mukaan siihen riittävät vararahastoon ryhtymättä ja muiden jäsenten yhtäläistä oikeutta loukkaamatta». Tässä on siis meneteltävä seuraavasti: Ensiksi lasketaan yhteen kaikki osuuskunnan varat, arvioittuina *todellisen* arvon mukaan. Tästä vedetään pois *velat* ja *vararahasto.* Sen jälkeen lasketaan kaikki suoritetut osuusmaksut yhteen. Jos nyt tuo äsken saatu jäännös on yhtä suuri kuin osuusmaksujen summa, niin saa eroava jäsen takaisin koko suorittamansa osuusmaksun. Jos taas jäännös ei riitä kaikille osuusmaksuille, niin saa jäsen takaisin ainoastaan sen määrän, joka hänen osalleen tulee jäännöksestä, kun se jaetaan kaikkien osuusmaksujen kesken.

Mutta myös huolenpito osuuskunnan velkojain oikeudesta vaatii muutamia rajoituksia ja järjestäviä säännöksiä. Tässä kohden voipi nimittäin osuuskunnan velkojien oikeus tulla kahdella tavalla loukatuksi: Ensiksikin voidaan osuuskunnan varat tilinpäätöksessä arvioida liian korkeiksi, tai voidaan joku velka unohtaa pois; tai voi joku muu virhe tapahtua, ja siten saattaa johtua että tilinpäätöksessä osuuskunnan puhdas omaisuus näyttää suuremmalta kuin se todellisuudessa on. Tästä taas on seurauksena, että jäsenen osuus arvioidaan liian suureksi, ja hän saa ulos suuremman määrän kuin hänen pitäisi, velkojien vahingoksi. — Toiseksi tulee tämän lisäksi niissä osuuskunnissa, joissa jäsenet ovat lisämaksuun velvolliset, toinenkin seikka kysymykseen. Kun jäsen pääsee

vapaaksi osuuskunnasta, pääsee hän myös vapaaksi osuuskunnan sitoumuksista. Se taas voi loukata velkojien oikeutta. Sen vuoksi on laissa säädetty, että jos osuuskunnan omaisuus luovutetaan konkurssiin tai sen pesää osuuskunnan purkamista varten aletaan selvittää vuoden kuluessa siitä päivästä, jolloin jäsenen olisi pitänyt erota, eli siis tuosta tilinpäätöspäivästä, niin on eroamisilmoitus tehoton; s. o.: jäsen ei saa tässä tapauksessa ulos osuusmaksuaan ja on edelleen vastuunalainen osuuskunnan sitoumuksista. Kuitenkin ainoastaan niistä sitoumuksista, joihin osuuskunta on mennyt hänen ollessaan sen jäsenenä, mutta ei niistä, jotka ovat syntyneet tällä väliajalla.

Jäsenen eroamisilmoituksella on siis aina se merkitys, että hänen ei missään tapauksessa tarvitse vastata sellaisista sitoumuksista ja veloista, joihin osuuskunta menee sen jälkeen. Ja jos osuuskuntaa ei pureta seuraavan vuoden kuluessa, on hän kokonaan vapaa osuuskunnan asioista ja on oikeutettu saamaan ulos osuusmaksunsa, joka hänelle suoritetaan vuotta sen jälkeen kun hän osuuskunnasta erosi.

Jäsenien vapaalla eroamisoikeudella on kuitenkin huonot puolensa. Yksi pahimpia osuustoimintaliikettä uhkaavia vaaroja on se, että jäsenet, jotka eivät käsitä yhteistoiminta-aatteen tärkeyttä eivätkä siis omaa etuaan, luopuvat osuuskunnasta ennen kun se on päässyt täyteen vauhtiin. Säännöissä voidaan tosin määrätä, että jäsenellä ei ole valtaa erota osuuskunnasta ennenkun 2 vuotta on kulunut hänen rupeamisestaan jäseneksi, mutta sen jälkeen häntä ei voi pysyttää osuuskunnassa. Kun nyt eroava jäsen on oikeutettu saamaan pois osuusmaksunsa, niin vähenevät osuuskunnan varat tämän johdosta, ja sen menes-

tys voi tulla järkytetyksi useampien jäsenien eroamisen kautta. Ei ole valtaa säännöissä määrätä, että eroava jäsen ei ole oikeutettu saamaan takaisin osuusmaksuansa, jos osuuskunnan tila sen sallii.

Tämän epäkohdan voisi tosin poistaa ja osuuskunnan toiminnan vakuutta turvata sillä tavalla että sille koottaisiin melkoinen vararahasto, johon jäsenet velvoitettaisiin suorittamaan suuria määriä. Sillä osuustoimintalain mukaan ei eroavalla jäsenellä ole oikeutta saada osaa vararahastosta, joka on pysyväisesti säilytettävä osuuskunnan toiminnan varmentamiseksi. Mutta kun vararahastoa koskaan ei saa jakaa — paitsi jos osuuskunta puretaan — niin on tässä olemassa se hankaluus, että senkin jälkeen kun perustamiskustannukset ovat suoritetut ja osuuskunta ei enää tarvitse suuria varoja, voisi tarpeettoman paljon varoja olla osuuskunnan rahastoon kiinnitettyinä.

Muutamissa niistä mallisäännöistä, joita Pellervon johtokunnan toimesta on laadittu, on tämän epäkohdan auttamiseksi otettu käytäntöön n. s. *täytelainajärjestelmä*, josta osuuskunnan toiminnalle on muutakin etua. On nimittäin säännöissä määrätty, että jäsen on paitsi osuusmaksua, velvollinen antamaan osuuskunnalle täytelainan, jonka suuruus riippuu osuusmaksuista, ja joka kerätään osuuskuntaan vähitellen samalla tavalla kuin osuusmaksutkin. Tämän lainan takaisinsaanti-oikeutta voidaan säännöissä rajoittaa. Siten säädetään näissä mallisäännöissä, että jäsenellä ei ole lupa, niin kauvan kuin hän on jäsenenä, vaatia täytelainaa takaisin, ja jos hän luopuu osuuskunnasta ennen 10 vuoden kulumista jäseneksi rupeamisestaan, niin menettää hän täytelainan kokonaisuudessaan tai osan siitä osuuskunnalle. Tällä tavalla tulee useakin

jäsen harkitsemaan asiaa tarkoin, ennen kun hän eroaa osuuskunnasta, ja jos hän kuitenkin siitä luopuu, niin saa osuuskunta jotakin korvausta häiriöstä, jonka se tämän kautta tulee kärsimään. — Tästä täytelainakysymyksestä löytyy esitys aikakausikirjassa »Pellervossa», v. 1902, kolmannessa numerossa, johon senvuoksi viittaan.

Osuuskunnan jäsenet voivat siis vaihdella hyvinkin paljon. Saattaisi sentähden kysyä, miten ne henkilöt, jotka rupeavat asioihin osuuskunnan kanssa, voivat saada selon siitä, kutka kulloinkin kuuluvat osuuskuntaan. — Tässä suhteessa on säädetty, että osuuskunnan hallituksen on aina pidettävä tarkkaa luetteloa jäsenistä, ja tästä luettelosta on se velvollinen antamaan jokaiselle pyynnöstä tietoa. Mitä koskee sellaisia osuuskuntia, joissa jäsenet eivät ole lisämaksuun velvollisia, ei mitään muuta luetteloa osuuskunnan jäsenistä ole olemassa kuin osuuskunnan hallituksen pitämä. Mutta niissä osuuskunnissa, joissa jäsenet ovat lisämaksuun velvolliset, on säädetty että hallituksen on joka vuosi tammikuun kuluessa annettava maalla paikkakunnan kruununvoudille ja kaupungissa maistraatille tai järjestysoikeudelle aakkosjärjestyksessä laadittu luettelo osuuskunnan kaikista jäsenistä vuoden päättyessä. Ja kun joku tällaisen osuuskunnan jäsen eroaa, on siitä myös heti ilmoitettava sanotuille viranomaisille merkittäväksi tähän jäsenluetteloon. Kruununvoudilta maalla ja maistraatilta tai järjestysoikeudelta kaupungissa voi siis aina saada tiedon siitä, kutka jäsenet edellisen vuoden lopussa ovat kuuluneet tällaiseen osuuskuntaan sekä kutka niistä jäsenistä ovat senjälkeen eronneet. Sitävastoin

ei näiltä viranomaisilta saa tietoa niistä jäsenistä, jotka kuluvan vuoden aikana ovat tällaiseen osuuskuntaan liittyneet.

4. *Äänestys osuuskunnan kokouksessa.*

Neljäs kohta, jonka voipi katsoa ominaiseksi osuuskunnalle, on se, että jokaisella osuuskunnan jäsenellä on sen yhteisiä asioita päätettäessä yksi ääni. Tämä johtuu siitä, että osuuskunta on ennen kaikkia henkilöiden yhdistys, eikä pääomain. Muutamissa osuuskunnissa, esim. meijeriosuuskunnissa, voi tosin olla melkoinen ero eri jäsenten osuuksien välillä, koska toisella jäsenellä voi olla paljon suurempi luku lehmiä ja sen mukaan osuuksia kuin toisella. Mutta varakkaampien karjanomistajien ei siltä tarvitse pelätä, että heidän etunsa tulisi jossakin suhteessa loukatuksi tämän »ääni ja mies»-periaatteen kautta. Sillä varakkaammalla tulee kyllä olemaan tarpeeksi vaikutusvaltaa osuuskunnan asioissa, jo senkin vuoksi, että jos hän eroaa osuuskunnasta, niin on sillä osuuskunnan pystyssä pysymiselle ja menestymiselle suuri merkitys. Sen vuoksi eivät pienemmät karjanomistajat, jos he ymmärtävät oman etunsa, suinkaan turhan päiten halua toimia siihen suuntaan, että suuremmat karjanomistajat katsovat täytyvänsä erota osuuskunnasta.

5. *Voiton jako.*

Viides kohta, joka on ominainen osuuskunnalle, on se tapa, *millä siinä voitto on jaettava.*

Osuustoiminta ei suinkaan jätä huomioon ottamatta pääoman merkitystä taloudellisessa elämässä. Sentähden annetaan pääomalle osuuskunnassa kohtuullinen korko. Mutta muuten on, kuten jo ennen on sanottu, osuustoiminnan pääperiaatteita se, että kenenkään ei tule hyötyä toisen kustannuksella, vaan voitto menee niille, joiden taloudellisesta toiminnasta voitto syntyy. Useissa tapauksissa on tosin kysymyksellä voiton jakamisesta osuuskunnassa pieni merkitys: Osto-osuuskunta esim. koettaa hankkia jäsenilleen hyviä tavaroita niin helpolla kuin mahdollista, osuuskassat niin huokeakorkoisia lainoja kuin mahdollista j. n. e. Tällaisissa osuuskunnissa luonnollisesti ei juuri kartu voittoa tai on se ainakin pieni. Samoin esim. osuusmeijereissä lasketaan maidon hinta kuukausittain sen mukaan, mitä on voista tai muista tuotteista saatu, minkä vuoksi tässäkään ei juuri tule kysymykseen merkittävämpi kirjanpito-voitto. Useimmiten kuitenkin joku määrä voittoa kertyy ja esim. kauppaosuuskunnassa (konsumtsioniyhdistyksessä) on tarkoituksenmukaista pitää hinnat yleensä yhtä korkealla kuin muissakin kauppapuodeissa, ja jakaa vuoden lopussa kertynyt voitto.

Meidän laissamme on voiton jaosta säädetty ainoastaan, että osuuskunnan säännöissä on määrättävä ne perusteet, joiden mukaan jako on tapahtuva. Tässä kohden on siis vapaus järjestää asia kuten parhaaksi harkitaan. Osuustoimintaperiaate kuitenkin vaatii, että tässä ei oteta perustukseksi osuusmaksujen määrää, vaan tuo äsken mainittu peruste. Jäsenen voitto-osuus voidaan myös, kuten jo edellä on sanottu, käyttää hänen osuusmaksunsa keräämiseen, ja säädetty onkin laissa, että niin kauan kun jäsenen osuus-

maksu ei ole täyteen määräänsä suoritettu, on hänen voitto-osuudestaan aina vähintään puolet siihen pantava. Niinikään on voitosta aina vähintään 1/10 siirrettävä vararahastoon, kunnes tämä nousee säännöissä säädettyyn määrään.

Osuuskunnan perustaminen.

Olen täten esittänyt ne pääperiaatteet, jotka meidän osuustoimintalaissamme osuuskunnan luonteesta on säädetty. Lopuksi pyydän lausua muutamia sanoja *osuuskunnan perustamisesta* ja *osuuskunnan as'oiden hoidosta.*

Osuuskunnan voipi perustaa yleensä jokaisen taloudellisen yrityksen toteuttamista varten, »jonka tarkotuksena on helpottaa yritykseen osallisten elinkeinon harjoittamista tai muuten heidän toimeentulonsa ehtoja», kuten laki 1 §:ssä säätää. Tästä on poiserotettu ainoastaan vakuutusliike.

Kuten tästä näkyy, ei mikään toiminta, jonka tarkotuksena on osallisten *taloudellisen* toiminnan edistäminen, ole lain mukaan poissuljettu osuustoiminnan piiristä. Meidän lakimme ei ole ruvennut luettelemaan erityisiä osuustoiminnan lajeja. Tällainen luetteleminen olisikin joka tapauksessa epätäydellinen, koska osuustoiminta soveltuu milt'ei jokaiselle taloudelliselle alalle.

Tässä on huomioon otettava myös se lainsäännös, jossa säädetään, että osuuskunnan liikettä voivat myös siihen kuulumattomat henkilötkin käyttää, kun

vaan tästä mainitaan säännöissä. Jos siis esim. osuusmeijeri haluaa ostaa maitoa muiltakin kuin jäseniltään, niin on siitä nimenomaan säännöissä mainittava. Tällainen menettely on nyt tosin lain mukaan luvallinen; mutta tietysti se ei ole osuustoiminta-hengen mukaista, ja osuusmeijereissä ei sellaiseen olekaan ryhdyttävä senkin vuoksi, että meijeriosuuskunnan ei ole mahdollista valvoa ulkopuolella osuuskuntaa olevien maidontuojien karjanhoitoa. Toisin voipi olla asianlaita esim. kauppaosuuskunnissa, jotka kuten tunnettu ovat sellaisia osuuskuntia, jotka ylläpitävät yhteistä kauppapuotia. Tietysti olisi oikeinta, että siinäkin kaikki ostajat olisivat osuuskunnan jäseniä. Mutta jo käytännölliset seikat tekevät sangen vaikeaksi rajoittaa myyntiä ainoastaan jäseniin. Meidän lakimme tekee nyt mahdolliseksi sen, että tällaisesta puodista saa myydä tavaraa myös muille kuin jäsenille. Muutamissa ulkomaalaisissa laeissa on nimenomaan kielletty osuuskaupoista myymästä tavaroita kellekään muulle kuin jäsenille, ja tämä kielto on sangen suuressa määrässä ehkäissyt tällaisten osuuskuntien menestymistä.

Yksi poikkeus on meidänkin laissamme tässä kohden. Osuuskunta, jonka tarkotuksena on velaksianto, eli n. s. osuuskassa ei ole oikeutettu ulottamaan lainausliikettään muille kuin jäsenilleen. Mitä tämä säännös merkitsee, jääköön kuitenkin tässä yhteydessä selittämättä.[1])

Kun osuuskunta perustetaan, on perustajien, joita tulee olla vähintäin 5, laadittava ja todistajilla vahvis-

---

[1]) »Pellervon päivillä» pidettiin eri esitelmä osuuskassoista, jossa erikseen selitettiin näitä koskevat seikat.

tutettava sopimuskirja, joka sisältää allekirjoittajain sitoumuksen siitä, että he rupeavat jäseniksi osuuskuntaan, sekä osuuskunnan säännöt ja hallituksen ensimäisten jäsenten nimet. Tällainen sopimuskirja on välttämättä laadittava. Sen jälkeen hankitaan kuvernöörin vahvistus säännöille, ja osuuskunta ilmoitetaan kruununvoudille tai maistraatille kaupparekisteriin merkittäväksi, minkä jälkeen osuuskunta voi alkaa liikkeensä.

Paljon harmia on usealla taholla ollut sääntöjen vahvistuksen saamisesta. Muutamissa tapauksissa on saatu useat kerrat »nahkapäätös», koska säännöt ovat olleet puutteelliset tai lainvastaiset. Pellervon johtokunta on valmistuttanut mallisääntöjä eri osuuskuntia varten ja uusia sääntöehdotuksia on par'aikaa tekeillä. Minä puolestani kehoittaisin käyttämään näitä sääntöjä ja muuttamaan niitä niin vähän kuin mahdollista. Sanotut sääntöehdotukset ovat sangen suuren työn tuloksia, ja niitä harkitessa ei ole jätetty käyttämättä kaikkea sitä asian- ja laintuntemusta, mikä on ollut saatavissa. Tietysti on luonnollista, että nämä mallisäännöt kaipaavat parannuksia ja tulevatkin kyllä ehkä suureksikin osaksi muutettaviksi. Mutta minun mielestäni olisi parasta nyt toistaiseksi alkaa niiden pohjalla yritykset ja sitten panna muistiin, missä kohden muutoksia tarvitaan, sekä antaa Pellervon toimistoon tietoa kokemuksista. Pellervo-seuran johtokunta kyllä ottaa kaikki huomautukset varteen, mikäli ne ovat varteenotettavia.

Lisäksi tahtoisin huomauttaa, että osuuskunnan perustamishommiin ryhdyttäessä on paras hankkia osuustoimintaa koskevaa kirjallisuutta ja ottaa selvää niistä neuvoista mitä niissä annetaan. Pellervon johtokunnan toimesta on tällaista kirjallisuutta julaistu ja

edelleen julaistaan. Myös on otettava huomioon ne käytännölliset neuvot, jotka löytyvät aikakauskirjan »Pellervon» 2 numerossa vuonna 1902 kirjoituksessa »Osuuskuntain sääntöjen laatimisesta ja vahvistuksen hakemisesta niille». Jos nämät kaikki otetaan varteen, säästetään paljon harmia ja kulunkeja.

Osuuskunnan asioiden hoito. Osuuskunnan hallituksen vastuunalaisuus.

Osuuskunnan asioita hoitaa ja ratkaisee *osuuskunnan kokous* ja sen valitsema *osuuskunnan hallitus*. Osuuskunnan kokoukselle, joka on pidettävä vähintäin kerta vuodessa säännöissä määrättynä aikana, kuuluu tietysti ylin ratkaisuvalta osuuskunnan asioissa. Kävisi kuitenkin tässä liian pitkäksi ruveta lähemmin esittämään osuuskunnan kokouksen ja hallituksen toimivaltaa. Sitä vastoin lausun muutamia sanoja siitä vastuunalaisuudesta, joka osuuskunnan hallituksella on toimiessaan osuuskunnan asioissa. Tämä seikka ei ole osuustoimintalaissa selvästi määrätty, vaan on siihen haettava ratkaisu samanlaisia tapauksia varten annetuista yleisen lain säännöksistä.

Osuuskunnan hallituksen jäsenten vastuunalaisuudesta on voimassa se määräys, että heidän tulee »kaikella ahkeruudella ja huolella» hoitaa osuuskunnan asioita. Nämät sanat sisältävät sen, että hallituksen jäsenten pitää hoitaessaan osuuskunnan asioita käyttää *ymmärtäväisen miehen ahkeruutta ja huolta*, menetellä samalla tavalla kuin ymmärtäväinen mies

olisi sellaisessa asiassa toiminut. Tästä seuraa, että hallituksen jäsen ei voi puolustaa itseänsä sillä, että hän on käyttänyt osuuskunnan asioissa samanlaista tarkkuutta, kuin omissa asioissaankin. Mies, joka omia asioitaan hoitaa huonosti, ei siltä ole oikeutettu hoitamaan osuuskunnan asioita yhtä huonosti. Mutta jos hän on harkinnut asian ymmärtäväisen miehen tavalla, niin ei häntä voi vaatia vastaamaan vahingosta, jonka osuuskunta siitä huolimatta kärsii; jos siis esim. meijeriosuuskunnan hallitus on velaksi myynyt meijerituotteita, ja siinä tarpeellisella huolella punninnut ostajien maksukykyä, niin ei hallituksen tarvitse vastata vahingosta, jos ostaja sitten joutuu häviölle eikä jaksa suorittaa velkaansa osuuskunnalle. Mutta jos hallitus myy velaksi sellaiselle ostajalle, jonka maksukykyä jo myytäessä syyllä voi epäillä, niin on hallituksen jäsenten korvattava vahinko osuuskunnalle.

Tämä koskee sitä *ahkeruutta ja huolellisuutta*, jota hallituksen jäsenten tulee osottaa osuuskunnan asioita hoitaessaan. Mutta voisi kysyä, miten on asian laita siinä tapauksessa, että hallituksen jäsenet kyllä ovat parhaansa mukaan koettaneet hoitaa osuuskunnan asioita, mutta heiltä on puuttunut niitä *erityistietoja*, joita olisi tarvittu, ja tämän vuoksi on vahinko tapahtunut? Tällaista erityistä asiantuntemusta ei osuuskunnan hallituksen jäseniltä vaadita. Jos osuuskunnan osakkaat valitsevat hallitukseen sellaisia henkilöitä, jotka eivät parhaalla tahdollaankaan kykene osuuskunnan asioita hoitamaan, niin saavat syyttää itseänsä.

Vielä voisi tässä mainita, että osuuskunnan hallituksen jäsenien velvollisuus on yleensä itse toimittaa se, mikä on heidän tehtävänsä osuuskunnan sääntöjen ja osuuskunnan antamien ohjeiden mukaan; muille he eivät saa näiden toimien suorittamista jättää. Jos siis esim. meijeriosuuskunnan säännöissä määrätään, että hallituksen jäsenten on määräaikoina käytävä tarkastamassa jäsenten lehmien hoitoa, niin ei heillä ole valtaa toimituttaa tätä tarkastusta muiden kautta.

Jos osuuskunnan kokouksessa annetaan erityinen määräys, miten osuuskunnan asioissa on meneteltävä, on hallitus velvollinen tätä noudattamaan. Tällaisia ohjeita onkin yleensä jokaisessa osuuskunnassa tarpeellista antaa, ja se tapahtuu sillä tavalla, että osuuskunnan kokouksessa vahvistetaan ohjesääntö hallitukselle. Jos hallitus noudattaa tätä johtosääntöä tai muuta osuuskunnan kokouksessa annettua määräystä, ja sitten osuuskunnalle syntyy vahinkoa, niin hallituksen jäsenet eivät ole velvollisia sitä korvaamaan.

Nämät yleiset määräykset hallituksen jäsenten vastuunalaisuudesta on sekä heidän että muiden osuuskuntaan kuuluvien syytä pitää tarkasti muistissa.

* * *

Lopetan tähän esitykseni osuustoimintalaista.

Laki sinänsä ei kuitenkaan vielä saa mitään aikaan. Se on ainoastaan ulkonainen muoto, jossa elämä voi liikkua. Se voi jäädä kuolleeksi kirjaimeksi. Mutta sillä voipi olla suuri merkitys, jos kansa kykenee ja tahtoo ruveta sitä käyttämään, jos kansa käsittää osuustoiminnan merkityksen, ja tahtoo sitä toteuttaa.

Kysymykseen, mikä merkitys itse osuustoiminnalla kerran tulee olemaan maassamme, on vaikea vielä vastata. Osuustoimintaperiaatetta voidaan sovittaa milt'ei jokaiselle taloudellisen elämän alalle. Me olemme vielä tässä niin alulla, meidän kokemuksemme ei vielä ulotu pitkälle. Sen perustuksella ei voi sanoa, kykeneekö meidän kansamme tätä täysin määrin hyväkseen käyttämään. Löytyy niitä, jotka katsovat osuustoiminnan kautta yhteiskunnallisen kysymyksen voitavan kokonaisuudessaan ratkaista. Mutta vaikka emme odotakaan näin suuria tuloksia, niin varmaa on kuitenkin, että osuustoiminta on omiansa suuressa määrässä parantamaan vähävaraisten taloudellista tilaa: maanviljelyksen alalla se tukee pienviljelijöitä, ei ainoastaan itsenäisiä tilallisia vaan myös vuokramiehiä; ja teollisuuden alalla kykenee se helpottamaan työväestön toimeentuloa. Tästä on epäämättömänä todistuksena tämän liikkeen suuremmoinen kehitys ulkomailla.

Mutta osuustoiminnan merkitys ei rajoitu ainoastaan taloudelliselle alalle, vaan ulottuu kauas sen ulkopuolelle. Osuuskunta on koulu jäseniensä siveellisten ominaisuuksien kehittämiseksi, ennen kaikkea lujan yhteismielen, solidarisuuden tunteen kasvattamiseksi ja ylläpitämiseksi. Tuo periaate »yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta» on kyllä ankara; mutta se on myös kohottava ja ylentävä. Se saattaa ihmiset havaitsemaan, että he eivät ole toistensa vihamiehiä vaan ystäviä, että elämä ei ole »kaikkien sota kaikkia vastaan», vaan että se mikä yhtä nostaa, nostaa myös toista, ja mikä yhtä kaataa, kaataa myös toista. Ja kuta laajemmalle osuustoiminta leviää, kuta laajemmat piirit sidotaan toisiinsa osuuskuntaverkon avulla,

sitä laajemmalle leviää myös tieto tuosta etujen yhteisyydestä, sitä laajemmalta pääsee vallalle yhteistunne. Sentähden on osuustoiminta-aate sekä henkisessä että aineellisessa suhteessa yksi kaikkein hedelmällisimpiä aatteita, mitä nykyaikana liikkuu.